

Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Türkiye’de İşsizlik Ödeneginden Yararlanma Süreleri

Durations of Utilization Unemployment Benefit in Turkey According to Socio-Demographic Variables

Göktañ GÖRMEZÖZ*

Makale Geliş Tarihi / Received : 28.09.2020
Makale Kabul Tarihi / Accepted : 04.12.2020

Araştırma Makalesi
Research Article

Öz

İşsizlik nedeniyle ortaya çıkan gelir kaybının telafi edilmesi ve uygun iş arayışında dayanma gücü sağlaması bakımından işsizlik sigortası önemli bir sosyal koruma aracıdır. Ancak; ödenek bağımlılığı yaratması, işsizlik süresini ve işsizliğin görülme sıklığını artırması sıklıkla da eleştirilmektedir. Bu çalışma kapsamında İŞKUR idari kayıtları üzerinden yaş, cinsiyet, eğitim ve sektörel değişkenlere göre işsizlik ödeneğini kullanma süreleri değerlendirilmiştir. Çalışma bulgularına göre kadınların ödenek kullanma süreleri erkeklerden daha fazladır (yaklaşık olarak 180 gün için 22, 240 gün ve 300 gün için 40 gündür). Yaş arttıkça ödenek kullanma süresi artmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe ödenek kullanma süresi azalma eğilimi göstermektedir. İnşaat ve tarım sektörlerinde ödenek kullanma süresi sanayi ve hizmetler sektörüne göre daha kısadır. Ödenek süresinin bitimine yakın ödenekten çıkışlar son derece yüksektir. Ödenek kullanma süresini en çok etkileyen değişken ödenek süresindeki artıştır.

Anahtar Sözcükler: *İş Arama Süreci, Rezervasyon Ücreti, İşsizlik Sigortası, İşsizlik Ödenegi, İşsizlik Ödenegi Kullanma Süresi*

Abstract

Unemployment insurance is an important social protection tool in terms of compensating for the loss of income due to unemployment and providing endurance in the seeking suitable jobs. However, it is often criticized for creating benefit dependence, increasing the duration of unemployment and the frequency of unemployment. Within the scope of this study, the unemployment benefits utilization durations according to age, gender, education and sectoral variables were evaluated over İŞKUR’s administrative records. According to the study findings, The benefit utilization durations for women is longer than men (It is approximately 22 days for 180 days and 40 days for 240 and 300 days). As the age rises, the unemployment benefits utilization durations increases. As the education level rises, the durations tend to decrease. The unemployment benefits utilization durations in the construction and agriculture sectors are shorter than industry and services sectors. Exits from the benefit close to the benefit exhaustion are extremely high. The factor that most affects the benefit utilization durations is the increase in the periods of entitlement to the benefit.

Keywords: *Job Search Process, Reservation Wage, Unemployment Insurance, Unemployment Benefit, Unemployment Benefits Utilization Duration*

Extended Abstract

People are faced with a decrease and loss in their income as a result of various risks and dangers they encounter throughout their lives. In case of unemployment, the person can not earn income; falls into a situation of being unable to meet the needs of himself and his family. In today's labour market, where paid employment is extremely common and the risk of losing your job is extremely high, income loss due to unemployment needs to be compensated. The most frequently used income protection schemes in compensating for loss of income due to

*İç Denetçi, Türkiye İş Kurumu, goktan.gormezoz@iskur.gov.tr

E-ISSN: 2651-4036 / © 2017-2020 Journal of Management and Labour. This is an open access article.

Önerilen Atıf Biçimi / Recommended Citation: Görmezöz, G. (2020). Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Türkiye’de İşsizlik Ödeneginden Yararlanma Süreleri. *Yönetim ve Çalışma Dergisi*. 4(2), 243-265.

unemployment are unemployment assistance, severance payment, employment guarantee programs and unemployment insurance. Unemployment insurance is a social protection tool in which compensation for loss of income is provided through unemployment benefits, financing is based on solidarity and participation is mostly compulsory. While the unemployment benefit maintains the living standard of the person and his family for a certain period, it gives the person the power of endurance until finding the most suitable job for him/her in this period. Thus, the person will be prevented from working at a lower wage than her/his previous job and in more unfavourable conditions, and she/he will be prevented from being unemployed again. However, unemployment benefits are frequently criticized for increasing the reservation wage level (by reducing the opportunity cost of being idle) and reducing the effort to work and job search; increasing unemployment, extending the period of unemployment, and making unemployment permanent. Therefore, suggestions have been made to reduce unemployment expenditures, to make entitlement conditions more difficult, to reduce the level and duration of the benefit, and to adopt activation policies against benefit dependency, and these suggestions have been put into practice in many countries. However, according to the Job Search Theory, the probability of leaving unemployment depends on the probability of receiving a job offer and the probability of the offer being acceptable (Collier, 2005: 136). The probability of receiving a job offer is related to factors such as education, skill level, experience and local demand conditions that make the worker more attractive to the employer. The probability of accepting a job offer is determined by the reservation wage, job search cost, family structure, unemployment income, and the distribution of expected wage offers and the probability of receiving next job offers (Foley, 1997: 3, 4; Long, 2009: 49). It is not only the unemployment insurance that increases the reservation wage level, unemployment and unemployment duration and decreases eagerness to work; the characteristics of the recipient, regional differences, gender, age, ethnic origin, family structure, economic conditions and policies, technological developments, wage levels, working conditions and many variables are also effective. In this study, using data obtained from İŞKUR's database, it's aimed to determine the unemployment benefits utilization durations in Turkey and to evaluate the effects of variables such as age, gender, sector, education on the unemployment benefits utilization durations. In this context, the frequency distributions and averages of benefit durations for those who are entitled to unemployment benefits in 2018 were analysed. For the data used in the study, particular attention was paid that termination dates for those who are entitled to unemployment benefit are between 01/01/2018 and 31/12/2018 and the beneficiaries are not transitioned from İŞKUR's other passive benefits to unemployment benefit. According to the findings obtained from the study, benefit utilization durations for women are 22.3 days longer for the 180-day entitlement period and approximately 40 days longer for 240 and 300-day entitlement periods compared to men. The benefit utilization durations increases as the age increases and decreases as the education level increases. In terms of sectors, the sector with the highest the benefit utilization durations is the services sector (180 days), followed by the industrial sector (175.4 days). The reason for the shorter benefit utilization durations in the construction (149.8 days) and agriculture (158.4 days) sectors may be that registered employees in these sectors generally return to employment as soon as possible instead of receiving benefits, as they receive high wages as highly-qualified employees. Exits from the benefit near exhaustion are extremely high. The factor that most affects the benefit utilization durations is the increase in the periods of entitlement to the benefit. In Turkey, as in other countries, among the beneficiaries of unemployment benefits, there may be those who slow down their job search activities, give up and do not make the necessary effort. However, as long as wage levels in the labour market are not increased, regular employment opportunities are not created and suitable working conditions are not provided, it will not be easy to significantly reduce the unemployment benefit utilization durations and prevent unfair and unnecessary use of unemployment benefit.

Giriş

Günümüzde bağımlı çalışmanın yaygınlığı ücreti çalışanlar açısından tek gelir kaynağı haline getirmiştir. Bu gelirin kaybı halinde ortaya çıkan ekonomik muhtaçlık riski, başlıcası işsizlik sigortası, işsizlik yardımı, aylık tazminatı ve istihdam garantili programlar gibi sosyal koruma programlarıyla giderilmeye çalışılmaktadır. Gelişmiş pek çok ülkede yaygın olarak kullanılan ve gelir kaybının telafisi konusunda en etkili sosyal koruma aracı işsizlik sigortasıdır. İşsizlik sigortasının temel amacı işsizliğin yol açtığı gelir kaybını tazmin etmektir. Ayrıca; gelir desteği sayesinde işsiz ve ailesinin yaşam standardı, yeni bir iş buluncaya veya eski işine dönene kadar korunacaktır. Böylece bireyin mesleki niteliklerine en uygun işi buluncaya kadar dayanma ve pazarlık gücü kazandırarak, önceki işinden daha düşük ücretli bir işte çalışmasını engelleyecek ve eksik istihdamı önleyecektir (Başterzi, 1996: 53, 54). Ancak, işsizlik sigortası özellikle Neo-Liberallerin başını çektiği iktisatçılar tarafından;

- İşsizlik ödeneğinin miktarı, süresi ve hak etme kolaylığı gibi nedenlerden cömert olduğu,
- İşgücü maliyetlerini artırdığı,
- Rezervasyon ücret düzeyini artırarak çalışma gayretini azalttığı,
- İşsizliği artırdığı,
- İşsizlik süresini uzattığı

gerekçeleriyle sıklıkla eleştirilmiştir.

Bu nedenle işsizlik harcamalarının (yardım ve ödeneklerin) kısılması, yararlanma koşullarının zorlaştırılması, ödenek miktarının azaltılması ve ödenek süresinin kısaltılması, ödenek alanların bağımlılıklarını azaltmak için aktifleştirme politikalarının benimsenmesi gerektiğine yönelik öneriler getirilmiş ve pek çok ülkede bu öneriler benimsenmeye başlanmıştır. Ancak; rezervasyon ücret düzeyini, işsizliği ve işsizlik süresini artıran ve çalışma gayretini azaltan tek unsur işsizlik sigortası değildir. Ödenek alan kişinin karakteristik özellikleri, bölgesel farklılıklar, cinsiyet, yaş, etnik köken, ailenin yapısı, ekonomik koşullar, ücret düzeyleri, çalışma koşulları gibi çok sayıda değişken de etkili olmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Türkiye’de işsizlik ödeneğini hak edenlerin ve ödeneği kesilenlerin ödeneği kullanma sürelerinin tespit edilmesi; cinsiyet, yaş, eğitim ve sektörel farklılıkların ödenek kullanma süresi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada İŞKUR idari kayıtları kullanılarak, 2018 yılında işten çıkan/çıkarılanların ve aynı zamanda Kurumun diğer pasif ödeneklerinden işsizlik ödeneğine geçiş yapmamışların ödenek kullanma verileri dikkate alınmış; bu verilere ilişkin frekans dağılımları ve ortalamaları incelenmiştir.

Çalışmanın birinci kısmında işsizlik sigortası, iş arama süreci ve birbirleri arasındaki ilişki açıklanmış; ikinci kısımda iş arama sürecini ve işsizlik süresini etkileyen değişkenler, işsizlik sigortasının işsizlikten istihdama geçiş üzerindeki etkilerini inceleyen yerli ve yabancı yazın derlenmiştir. Daha sonraki bölümlerde ise İŞKUR veri tabanından sağlanan veriler analiz edilmiştir.

1. Kuramsal Çerçeve

1.1. İşsizlik Sigortası

İnsanlar, yaşamları boyunca doğum, ölüm, hastalık, kaza gibi bir takım olaylar ve tehlikeler sonucunda gelir ve kazançlarında bazen eksilme, bazen kayıp ve bazen de ek harcamalarla karşılaşır (Tuncay ve Ekmekçi, 2017: 1). İş bulamama ya da işin kaybedilmesi durumu olan işsizlik riskinde kişi gelir elde edememekte; böylece kendisinin ve bakmakla yükümlü olduklarının ihtiyaçlarını karşılayamayarak muhtaç duruma gelebilmektedir. Günümüzde bağımlı çalışmanın toplam istihdam içindeki payının giderek artması; çalışma hayatındaki yeni gelişmelerle birlikte işsiz kalma ve işini kaybetme riskinin son derece yüksek olması (Arıcı,

2013: 39) ve işsizliğin etkilerinin “*hem birey ve ailesi açısından hem de ekonomi ve toplumsal huzur açısından önemli bir problem*” (Biçerli, 2011: 430) oluşturması nedeniyle sosyal koruma anlamında mücadele edilmesi gereken bir konu haline gelmektedir.

Dünya’da işsizlik riskine karşı işsizlik sigortası, işsizlik yardımı, istihdam garanti programları, kamu istihdam programları, ayrılık tazminatı ve/veya asgari gelir garantisi programları uygulanmaktadır. Bu programların temel amacı işsizlere ve ailesine gelir güvencesi sağlamak ve yoksulluğa düşmelerini önlemektir (ILO, 2017: 40, 45).

İşsizlik sigortası; işsiz kalınması halinde gelirden meydana gelen kesilmenin belirli bir süre ve belirli aralıklarla bir ödenek aracılığıyla telafi edilmesinin öngörüldüğü; finansmanının dayanışma esasına dayalı² ve katılımının çoğunlukla zorunlu³ olduğu bir sosyal sigorta aracıdır (Vodopivec, 2004: 29; Alper, 2016: 87; ILO, 2017: 45). İşsizlik sigortası ödeneğinden yararlanabilmek için işsizliğin işçi tarafından haklı nedenlerle gerçekleşmesi veya işçinin ahlak ve iyi niyet kurallarına aykırı davranışları gibi nedenlerden gerçekleşmemesi gerekmektedir. Ancak; bazı ülke uygulamalarında (Almanya, İsrail, Letonya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan gibi) işsizlik nedenine bakılmaksızın da ödenek verilebilmektedir (Görmezöz, 2018: 48, 49). İşsizlik sigortası ödeneklerinden yararlanabilmek için diğer koşullar ise işsiz kalınmadan önceki dönemde istihdamda bulunma veya belirli bir süre boyunca prim ödeme koşulunun sağlanması (SSA ve ISSA, 2018: 13); ayrıca, işsizlik ödeneğinden yararlananların ödenekten yararlandıkları süre boyunca çalışma gücüne sahip olmaları, çalışmaya hazır olmaları ve iş aramaları gerekmektedir (Vodopivec, 2004: 30).

1.2. İş Arama Süreci

İş arama teorisi, işsizlik sürelerinin belirleyicilerini analiz etmek için araştırmacıların kullandıkları temel teorik çerçeveyi oluşturmaktadır (Long, 2009: 49). Yaygın olarak tercih edilen model Mortensen (1970) veya Lippman ve McCall (1976) tarafından sunulan iş arama modelidir (Foley, 1997: 3).

İş arama teorisi, işsizlikten çıkma olasılığının iki faktöre bağlı olduğunu varsaymaktadır: birincisi, bireyin iş teklifi alma olasılığı; ikincisi ise iş teklifinin kabul edilebilir olma olasılığıdır (Collier, 2005: 136). Bir iş teklifi alma olasılığı, işçiyi eğitim, beceri düzeyi, deneyim ve yerel talep koşulları gibi bir işveren için daha çekici hale getiren unsurlarla ilgilidir. İşsizin bir iş teklifini kabul etme olasılığı, işsizin asgari kabul edilebilir ücret düzeyine göre belirlenir. Bu da rezervasyon ücreti, iş arama maliyeti, aile kompozisyonu (çocuk sahibi olup olmaması veya diğer eşin çalışıp çalışmaması gibi), varsa işsizlik geliri, beklenen ücret tekliflerinin dağılımı ve sonraki iş tekliflerini alma olasılığı ile belirlenir (Foley, 1997: 3, 4; Long, 2009: 49). Kabul edilebilir bir iş teklifi, işsizin rezervasyon ücretini veya asgari düzeyde kabul ücretini aşan, yani bireyi işe girme veya girmeme konusunda kayıtsız kalmasına yol açan tekliftir. Rezervasyon ücretinden daha yüksek bir ücret içeren bir iş teklifi kabul edilebilir bir ücrettir (Collier, 2005: 136). Bir anlamda bu eşik ücret seviyesi, bireyin dinamik rezervasyon ücretidir ve statik rezervasyon ücretten farklıdır. Statik rezervasyon ücreti, bireyin istihdama katılıp katılmamasını etkilerken; iş arama teorisindeki ücret teklifi rezervasyon ücretinden düşük olsa bile işgücü piyasasına katılmaya devam edilmektedir (Boeri and van Ours, 2008: 235). Ancak; rezervasyon ücretinin düzeyi kişiden kişiye değişmektedir. Çünkü her bir birey bir diğerinden farklı karakteristik özelliklere sahiptir. Bu nedenle farklı ekonomik, sosyal ve demografik özellikleri olan bireyler için rezervasyon ücreti olarak, farklı ücret düzeyleri oluşmaktadır (İstekli ve Şentürk, 2016: 258).

² Katkılar, işveren, işçi ve bazı durumlarda devletçe karşılanmaktadır.

³ Danimarka, Finlandiya ve İsveç’te katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır.

1.3. İşsizlik Ödeneğinin İş Arama Süreci ile İlişkisi

İşsizlik sigortası kapsamında toplanan primler ve sağlanan ödenekler başta işsizler olmak üzere çalışma hayatında ve ekonomi üzerinde önemli etkileri olmaktadır. İşsizlik sigortasının başlıca olumlu etkileri şunlardır:

- İşsizlerin gelir kaybını kısmen de olsa karşılaması (Ceylan Ataman, 1999: 99).
- Tüketim harcaması düzeyleri üzerinde olumlu etkisinin olması (Hamermesh and Slesnick, 1995: 21; Gruber, 1997: 202).
- Satın alma gücündeki düşmeyi önleyerek üretimin daha da azalmasını ve işsizliğin artmasını önlemesi (Biçerli, 2011: 493).
- Yoksulluğun azaltılmasında etkili olması (Vodopivec, 2004: 73).
- Toplanan primlerin ve verilen ödeneklerin ekonominin daralma ve genişleme döneminde otomatik istikrar sağlayıcı görevi üstlenmesi (Chimerine vd., 1999: 12; Türk, 2001: 102, 103; Pınar, 2013: 59).
- İşgücüne katılımı artırması (World Bank, 2004: 3).
- Kayıtdışı istihdamı azaltması (Biçerli, 2011: 492).
- İşçinin niteliğine uygun koşullarda iş arama imkânı vererek ve işgücü piyasasındaki işler hakkında bilgisini artırarak, daha iyi koşullarda iş bulması için fırsat yaratması ve bu sayede ekonomik etkinliği artırması (Scarpetta, 1996: 52; Biçerli, 2011: 492, 493).
- İşgücü devrini azaltması, verimlilik ve ücrette artış sağlaması (Törüner, 1992: 12).
- Ödeneğe hak kazanabilmek için işçilerin ahlak ve iyi niyet kurallarına daha fazla bağlı olmalarını sağlayarak verimliliği artırması (Biçerli, 2011: 492).

İşsizlik sigortasının olumlu etkilerine karşın “*çalışma, işe alma veya işten atma kararları*” (Özşuca, 2000: 9) gibi konularda;

- Ücretlerin yukarı yönlü artışı yönünde baskı oluşturarak, ekonomik etkinlikten uzaklaştırması (Biçerli, 2011: 494),
- Uygulama sayesinde daha uygun koşullarda iş bulunduğunun belirsiz olması (Moffitt, 2014: 1),
- İşsizlik sigortasından yararlanabilecekler arasında işsizliğin görülme sıklığını artırması (Bkz. Sofracı, 1999; 35-36),
- Hak etme koşulları daha kolay olan bölgelere doğru işgücü hareketlerini artırması (Bkz. Sofracı, 1999; 35),
- İşsizlik sigortası için yapılan kesintiler nedeniyle bazı sektörlerde işten çıkarmaları artırması (Moffitt, 2014: 1),
- İşsizlik sigortası prim kesintilerinin işçinin eline geçen ücreti azaltması nedeniyle çalışmamanın tercih edilebilmesi (Törüner, 1992: 12, 13),
- İşgücünün marjinal verimliliğinin yüksek olmaması durumunda işsizlik sigortası primlerinin maliyet artırıcı bir unsur olması nedeniyle işgücü talebinin azalması (Törüner, 1992: 13),
- Ve işsizlik ödeneğinden yararlanan kişinin aile bireylerinin emek arzını baskılaması (World Bank, 2004: 3) gibi bir takım olumsuz etkileri de gözlenmektedir.

İşsizlik ödeneği ile ilgili olarak en fazla eleştiri getirilen konular işsizlik ödeneğinin cömert olması⁴ halinde işsizlerin çalışma isteğini azaltması (Kapar, 2005: 152), işsizlik süresini uzatması, toplam işsizliği yükseltmesi ve işsizliği kalıcı hale getirmesidir (Bkz. Ceylan Ataman, 1999: 99; World Bank, 2004: 3; Venn, 2012: 6; Moffitt, 2014: 1).

⁴ İşsizlik ödeneğinin cömertliği hak etme koşullarının sağlanmasının kolay, ödenek miktarının yüksek, ödenek süresinin uzun ve ödenek için belirlenmiş bekleme süresinin kısa ya da hiç belirlenmemiş olması şeklinde tanımlanmaktadır (Bkz. Venn, 2012).

Neo-klasiklere göre işsizlik ödeneği sayesinde işsizlerin ekonomik bir güç elde etmesi işsizler açısından boşa kalmanın fırsat maliyetini azaltmakta ve rezervasyon ücret düzeylerini artırmaktadır. Böylece işsizlerin iş arama ve kendilerine önerilen işler konusunda seçici olmaları işsiz kalma süresini artırmakta; ayrıca, ödenek düzeylerinin yüksek olması da çalışmak yerine ödenekten yararlanmayı teşvik ederek işsizliği kalıcı hale getirebilmektedir (Bkz. Törüner, 1992: 11; Özşuca, 2000: 9; Biçerli, 2011: 493). Özellikle cömert programlara sahip olan ülkelerin kriz sonrası dönemlerde daha az cömert ülkelere göre daha büyük ve daha uzun süreli işsizlik yaşadığı değerlendirilmektedir (World Bank, 2004: 3; Katz and Meyer, 1990: 45, 46). Ancak; günümüzde Neo-liberal politikaların benimsenmesi, küreselleşme eğilimleri, teknolojik gelişmeler, yatırımların yeryüzüne dağılımındaki dengesizlikler, nüfus artışı, iş alanlarının değişmesi, işgücü piyasalarının farklılaşması, işgücünün niteliksel yetersizliği, eğitim politikalarının yetersizliği gibi unsurlar (Bkz. Duruel ve Kara, 2009: 358; Aslan ve Aslan, 2017: 105) işsizlik oranlarının artmasına, işsizliğin daha sık ve daha uzun süreli görülmesine yol açmaktadır.

2. Yazın Araştırması

İşsizlikten çıkma olasılığı “cinsiyet, yaş, eğitim, rezervasyon ücreti, ücret teklifi, iş arama yoğunluğu, işsizlikte geçen süre gibi bireysel özelliklere ve işgücü piyasası koşulları ile yakından ilişkilidir (Tansel and Taşcı, 2010; 512). İşsizlikten çıkış veya işsizlik süresine ilişkin yazındaki çalışmaların önemli bir çoğunluğu işsizlik sigortasının/yardımlarının işsizler üzerindeki etkisine odaklanmıştır; ancak, bölgesel farklılıklar, cinsiyet, yaş, etnik köken, ailenin yapısı, kamu programları ve ekonomik konjonktür vb. değişkenleri dikkate alan çalışmalar da bulunmaktadır.

Foley (1997) Rusya üzerine yaptığı çalışmada evli kadınların evli erkeklere, yaşlıların gençlere göre daha uzun süre işsiz kaldıklarını bulmuştur. Yükseköğrenim düzeyindekilerle ortaöğretim ve hatta ilköğretim mezunları arasında işsizlik süreleri açısından önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Çocuk sahibi olmanın işsizlik süresi üzerinde bir etkisi bulunamamıştır; ancak, çocuk sahibi olmanın kadınların işgücünden ayrılmasını motive ettiği görülmekte ve iş aramak için harcanan zamanı önemli ölçüde azaltmaktadır. Yerel işgücü piyasasındaki talep koşullarının işsizlik süresi üzerinde önemli bir etkisi vardır. İşsizlik oranlarının daha yüksek olduğu bölgelerdeki bireyler daha uzun işsizlik sürelerine sahiptir. İşten kendi isteği ile çıkanların işsizlik süreleri çıkarılanlara göre daha kısa sürelidir.

Hunt (2004) 1990-2000 yılları için yaptığı çalışmada 1990 yılındaki parasal birliktelikten sonra Doğu ve Batı Almanya arasındaki istihdam dışında geçen sürelerin doğuda daha kısa olduğu ve geçen zamana rağmen aralarında bir yakınsama olmadığını tespit etmiştir. Ancak; Doğu Alman erkekleri için yaş arttıkça, Doğu Alman kadınlar için ise çocuk sahibi olmanın etkisiyle istihdam dışında geçen sürelerde bir miktar yakınlaşma olduğu görülmüştür. Çalışmada becerilerin, istihdam dışında geçen süreyi istihdam süresini etkilemekten daha az etkilediği ve doğudaki işsizlik süresindeki cinsiyet farklılığının bir beceri açısından kaynaklanmadığını tespit edilmiştir.

Nord ve Ting (1994) Becker’in ayrımcılık teorisini iş arama teorisine uygulayarak siyah erkeklerin beyazlara göre ayrımcılık nedeniyle daha uzun ortalama işsizlik süresine sahip olup olmadıklarını değerlendirmişlerdir. Çalışmada Ocak 1983 ve Ocak 1988 arasında işsizlik yaşayan beyaz ve siyah erkekler örneklem olarak seçilmiştir ve ayrımcılığın etkisi beyazlara yönelik tutum avantajı ve siyahlara yönelik tutum dezavantajı olmak üzere iki şekilde görülmüştür. Birincisi beyazlar siyahlara göre daha yüksek ücretli teklifler aldıkları için işsizlik süreleri daha kısadır. İkincisi siyahlar ayrımcı tutum sergileyen işverenlerden daha düşük ücretli teklifler aldıkları için işsizlik süreleri uzamaktadır. Elde edilen bulgular, siyahlar için 4,58 haftalık daha uzun ortalama işsizlik süresinin 0,77 haftasının siyahlar ve beyazlar arasındaki verimlilik ve kişisel özelliklerdeki farklılıklardan ve 3,81 haftası ise ayrımcılıktan kaynaklanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu ayrımcılık farkının 3,11 haftası, işverenlerin

beyazlara daha uygun iş teklifleri yapmalarından; 0,7 haftası ise daha düşük ve daha az sıklıkla siyahlara iş teklif etmelerinden kaynaklandığı görülmüştür.

Kaiser ve Siedler (2000) 1990-1996 yılları arasında İngiltere ve Almanya'daki bireylere ait mikro veri seti üzerinden işsizlik sürelerini incelemişlerdir. Elde edilen bulgular, evli olmanın işsizlikten çıkma olasılığı üzerinde olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir. İşsizlikten çıkma oranı, evli olmayanlara göre yaklaşık %20 daha yüksektir. Yabancıların yerlilere göre, sağlık durumu kötü veya çok kötü olanların sağlık durumu daha iyi olanlara göre (yeniden istihdam edilmeden önce) daha uzun süre işsiz kalma ihtimali daha yüksektir. Yüksek eğitim düzeyine sahip olanların işsizlik süreleri daha kısadır. Gençlerin ve yüksek eğitimli yaşlıların, düşük vasıflı yaşlılara göre işsizlikten daha erken çıkma olasılığı daha yüksektir. İşsizlikten çıkışta, evdeki çocukların varlığı Doğu Almanya'da erkekler için olumlu bir etkiye sahip (%38) iken atı Almanya'da kadınlar (%40) için olumsuz bir faktördür.

Détang-Dessendre ve Gagné (2009) Fransa için mekânın (kırsal kesim, banliyö, küçük şehir ve büyük şehir ayrımında) işsizlik süreleri üzerindeki etkilerini, Nisan 1998 ile Aralık 2002 arasında işe giren ve işsiz kalanların verileri üzerinden incelemişlerdir. Elde ettikleri bulgular, kırsal ve kentsel alanlardaki işsizlik süresinde işe erişimin önemli bir rol oynadığını, etkinin küçük ve orta ölçekli şehirlerde azaldığını ve büyük şehir merkezlerinde önemli olmadığını ortaya koymaktadır.

Uysal ve Pohlmeier (2011) çalışmalarında kişilik özelliklerinin bireysel işsizlik süresinin belirlenmesinde oynadığı role odaklanmışlardır. Bir işçinin iş arama yoğunluğunun, bir iş ararken kendisini motive etme ve kontrol etme eğilimine yansıyan kişilik özellikleri tarafından kararlı bir şekilde yönlendirildiğini ve kişilik özelliklerinin potansiyel bir işverene gösterilebildiği ölçüde, bir iş teklifi alma ve kabul etme olasılığını da artırabileceğini düşünmektedirler. Çalışmalarında, kişilik özelliklerini sınıflandırmak için "Büyük Beş" sınıflamasını ve Alman Sosyo-Ekonomik Panelinden alınan bireysel işsizlik verilerini kullanmışlardır. Elde edilen bulgulara göre "Sorumluluk" özelliğinin bir iş bulma olasılığı üzerinde olumlu yönde güçlü bir etkisinin "Duygusal Denge" özelliğinin ise olumsuz bir etkisinin olduğu tespit edilmiş; ancak, "Dışadönüklük" ve "Uyumluluk" özelliklerinin işsizlik süresi üzerinde önemli bir etkisi bulunamamıştır. "Açıklık" özelliği ise yalnızca kadın işsiz işçiler ve göç geçmişi olan işçiler için iş bulmayı kolaylaştırmaktadır. Çalışma kişilik özelliklerinin bireysel işsizlik süresini azaltmak ve iş istikrarını arttırmak için nicel olarak önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Lubyova ve van Ours (1999) işgücü anketlerinden elde edilen verileri kullanarak Slovakya'da işsizlikten çıkış oranlarını değerlendirmişlerdir. Çalışmada düşük işsizlik oranına sahip bölgelerde işini kaybeden erkek, genç ve yüksek eğitimlilerin, yüksek işsizlik oranına sahip bölgelerdeki benzer özellikleri taşıyanlara göre daha kısa işsizlik sürelerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Temel sonuçlardan birisi de ödenek sisteminin caydırıcı etkisinin olmadığıdır. Slovakya'da ödenek sisteminde olası caydırıcı etkiler olmasına rağmen, bu potansiyel etkilerin gerçekleştiğine dair hiçbir kanıt bulunamamıştır.

Stam ve Long (2010) Birleşik Krallık için bireyin işsizlik süresinin uzunluğunun, yeniden istihdam edilme veya işgücü piyasasından çıkma olasılığını nasıl etkilediğini analiz etmişlerdir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre kişinin işsizlik süresi uzadıkça, istihdam yoluyla işsizlikten çıkma olasılığının daha düşük olduğu; 18-25 yaş arasındakilerin işsizlik süresinin 35-49 arasındakilerden daha fazla olma olasılığının 4,5 puan daha yüksek olduğu; evli olmayan bir kişinin evli bir bireye göre daha uzun işsizlik yaşama olasılığı 5,5 puan daha yüksek olduğu; erkeklerin işsizlik süresinin kadınlara göre 3,2 puan daha fazla olduğu; erkek olmanın ve bir çocuğa sahip olmanın istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı, ancak bir veya daha fazla çocuğu olan kadınların daha uzun işsizlik süresine sahip olma olasılığının 2,2 puan daha yüksek olduğu; etnik bir azınlığa mensup kişilerin 4,6 puan daha uzun işsizlik süresine sahip olma olasılığının olduğu; eğitimin işsizlikten istihdama geçme olasılığı üzerinde olumlu fakat azalan

bir etkisi olduğu; Konut Derneklerine ait konaklama yerlerinde (düşük gelirli kişiler için sosyal konutlar) yaşayan bir bireyin daha uzun süreli işsizlik yaşama olasılığının kendi evi olan veya ipotekli bir eve sahip olanlara göre daha yüksek olduğu; daha önce çalıştığı mesleği nitelik gerektirmeyen mesleklerde olanların nitelik gerektirenlere göre daha uzun süre işsiz kalma olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1: İşsizlik Ödeneğine İlişkin Çeşitli Yazın Araştırmalarına Ait Özet Bulgular

Çalışma	Ülke	Dönem	Bulgular
Moffitt ve Nicholson (1982)	ABD	1974-1977	• Ödenek miktarındaki %10'luk bir artış; işsizlik süresini 0,4 hafta artırmakta. • Ödenek süresindeki 1 haftalık bir artış; işsizlik süresini 0,1 hafta artırmakta.
Moffitt (1985)	ABD	1978-1983	• Ödenek miktarındaki %10'luk bir artış; işsizlik süresini yaklaşık 0,5 hafta artırmakta. • Ödenek süresindeki 1 haftalık bir artış; işsizlik süresini 0,15 hafta artırmakta.
Meyer (1990)	ABD	1978-1983	• Ödenek miktarındaki %10'luk bir artış; işsizlikten çıkışı %8,8 azaltmakta. • İşsizlikten çıkış olasılığının ödenek süresinin bitiminde yükseldiği.
Katz ve Meyer (1990)	ABD	1978-1983	• Ödenek süresindeki 1 haftalık bir artış; işsizlik süresini yaklaşık 0,16-0,20 hafta arasında artırmakta. • Ödenek süresinin bitmesinden önceki birkaç hafta içinde işsizlikten çıkış oranlarının yükseldiği.
Carling vd. (2000)	İsveç	1996	• 1996 yılında ödenek miktarında yapılan 5 puanlık kesintinin işsizlikten istihdama geçiş üzerinde önemli ve büyük bir etkiye (10 puanlık bir artış) sahip olduğu.
Roed ve Zhang (2003)	Norveç	1990'lar	• Ödenekteki marjinal bir artış, ekonomik konjonktür koşullarına ve süresine bakılmaksızın işsizlikten çıkış oranını önemli ölçüde azaltmakta. • Ödenek süresinin bitmesinden hemen önceki aylarda keskin bir şekilde çıkış oranının yükseldiği.
Farber ve Valletta (2015)	ABD	2000-2005, 2007-2012	• 2000 ve 2007 yıllarında işsizlik ödeneği süresinin uzatıldığı dönemlerde her iki dönem için işsizlikten çıkış oranlarında küçük ama istatistiksel olarak anlamlı düşüşlerin ve işsizlik sürelerinde küçük artışların olduğu. • Ek bir aylık uzatılmış ödenek süresinin yaklaşık işsizlik süresini 0,06 ay artırdığı.

İşsizlik sigortasının işsizlik üzerine etkilerini inceleyen pek çok çalışmada ödenek miktarındaki ve süresindeki artışlara bağlı olarak işsizlik süresini artırdığına ve ödenek bitimine yakın işsizlikten çıkışların yükseldiğine ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Türkiye'de de işsizlik sürelerini etkileyen unsurlar ve işsizlik süresi ile işsizlik ödeneği arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. İstekli ve Şentürk (2016) 2.162 kişi ile 15 ilde gerçekleştirdikleri anketten elde ettikleri bilgileri kullanarak, rezervasyon ücretlerini etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Çalışmada beklentilerin aksine işsizlik süresinin uzamasının rezervasyon ücretini artırdığı; erkeklerin kadınlara göre daha yüksek bir rezervasyon ücret seviyesine sahip olduğu; üniversite veya yüksek lisans derecesine sahip olanların, eğitim düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek bir rezervasyon ücretine sahip olduğu; sosyal güvenlik kapsamında çalışma süresindeki artışın ve daha önceki ücretteki yüksekliğin rezervasyon ücretini artırdığı; işsizlik ödeneği alanların ve para borcu olanların rezervasyon kabul ücretini artırdığı; yaşanan bölgedeki işsizlik oranının rezervasyon ücreti üzerinde artırıcı bir etkisi olduğu ve konuşulan yabancı dil sayısındaki artışın rezervasyon ücretini artırdığı tespit edilmiştir. Bunlara karşılık kişinin kira ödemesi yapmak zorunda olmaması; bağımlı aile üyelerinin varlığı, çalışan aile üyesi sayısındaki artış, şehirlerde veya büyük şehirlerde yaşamının rezervasyon ücretini düşüren değişkenler olduğu görülmüştür.

Tansel ve Taşçı (2004) 2000 ve 2001 TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketlerini kullanarak işsizlikten çıkma olasılığını belirleyen faktörleri analiz etmişlerdir. İşsizlik süresi üzerinde yaşın etkisi olumsuz, eğitimin ise olumludur. Yerel işsizlik oranının etkisi, büyük ve olumsuzdur. İşten çıkış oranının süreye bağımlılığı erkekler ve kadınlar için farklıdır. Kadınların işsizlik sürelerinin erkeklerden daha uzun olduğunu göstermektedir. Erkekler için hafif U-şekilli süre bağımlılığı vardır, kadınlar için süre bağımlılığı yoktur.

Taşçı ve Tansel (2005) 2000 ve 2001 TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketlerini kullanarak Türkiye’de gençler için işsizlik süresinin belirleyicilerini analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda; genç kadınların genç erkeklerle göre işsizlikten iş bulma olasılığı daha düşük bulunmuştur. Evli genç erkeklerin evli olmayanlara göre iş bulma olasılığı da daha düşüktür. Şehirde yaşayanların kırsal kesimde yaşayanlara göre işsizlikten çıkma olasılığı daha yüksektir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu’da yaşayan genç erkeklerin Türkiye’nin diğer bölgelerindekilere göre işsizlikten çıkma olasılığı daha fazladır. Meslek lisesi mezunlarının lise mezunlarına göre iş bulma olasılığı daha fazla değildir. Üniversite diplomasına sahip olmak, genç erkekler için iş bulma olasılığı üzerinde olumlu ve anlamlı bir etki yapmaktadır; ancak genç kadınlar için böyle bir etki görülmemektedir. Ayrıca, yerel işsizlik oranının hem genç erkeklerin hem de kadınların işsizlik süreleri üzerinde önemli bir belirleyici olmadığı bulunmuştur.

Çağlar vd. (2015) TÜİK’in Hanehalkı İşgücü Araştırması Mikro Veri Setini kullanarak 2007-2013 dönemini bireysel özellikler temelinde iş arama sürelerini analiz etmişlerdir. Çalışmada iş arama sürelerinin tamamında cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, iş aranan meslek ve daha önce çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yaş arttıkça uzun süreli işsizlik riskinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Uzun süreli iş arama bakımından özellikle kadınlar, hiç evlenmeyenler; genç işsizlere göre daha yaşlı işsizler, daha önce çalışanlara göre daha önce çalışmayanlar daha riskli gruplar içindedir.

Arslan ve Şentürk (2018) işsizlik süresini etkileyen bireysel faktörleri 2.162 kişinin verilerini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışmanın Kaplan-Meier sonuçlarına bakıldığında işsizlik ödeneği alanlar almayanlara göre, ailenin geçiminden sorumlu olanlar olmayanlara göre daha kısa süre işsiz kalma ihtimaline sahiptirler. Kadınların erkeklere göre daha uzun süre işsiz kalma ihtimali bulunmaktadır. Evli olanlar olmayanlara göre işsiz kalmaya daha az yatkındırlar. Gompertz modeli bulgularına göre yüksek işsizlik oranına sahip bölgedekilerin işsizlik süresi daha düşüktür; ancak yaş artışı işsizlik süresini artırmaktadır. Üniversite ve üzeri eğitim seviyesinde olanlar diğer eğitim seviyesindekilere göre daha uzun işsizlik süresine sahiptir. İşsizlik ödeneği alanların almayanlara göre daha az işsizlik süresine sahip oldukları belirlenmiştir. Ücret dışı gelirdeki artış ise işsizlik süresini artırmaktadır. Önceden elde edilen ücretin yüksek olması ve asgari kabul ücretindeki artış, işsizlik süresinin azalmasına neden olmaktadır. Ailenin geçiminden sorumlu olanlar diğerlerine göre daha düşük işsizlik süresine sahiptirler. Alınan iş teklifi sayısındaki artış işsizlik süresini artırmaktadır. Tehlike oranı bulgularına göre bölgedeki işsizlik oranı 1 birim arttığında, iş bulma olasılığı %9,5 artmakta; yaştaki 1 birimlik artış, iş bulma olasılığını %1,1 azaltmaktadır. Üniversite ve üzeri eğitim düzeyindekilerin diğer eğitim seviyesindekilere göre iş bulma olasılığı %9,3 daha düşüktür. İşsizlik ödeneği alanların almayanlara göre iş bulma olasılığı %38,1 daha yüksektir. Ücret dışı gelirden %1’lik artış, iş bulma olasılığını %5,6 düşürürken; mezuniyet derecesindeki 1 birim artış %5,6, önceki ücretteki %1 artış %14 ve asgari kabul ücretindeki %1 artış ise %17,7 iş bulma olasılığını artırmaktadır.

Şahin ve Kızılırmak (2007) İŞKUR’un işsizlik sigortası kayıtlarından yararlanarak yaptıkları çalışmada işsizlik ödeneğini hak etme süresi, iş türleri ve bölgelerin etkilerini kontrol ettikten sonra kişisel özelliklerin ödenekten yararlanma süresi üzerinde önemli ölçüde etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Yapılan tahmin sonuçları yaşlı, evli, erkek, eğitilmiş ve vasıflı işçilerin daha kısa iş arama sürelerine sahip olduğunu göstermektedir.

Küçükbayrak (2012) İŞKUR'un işsizlik sigortası verilerini kullanarak işsizlik sigortası ile işsiz kalma süresini incelemiştir. Çalışmanın Kaplan-Meier sağkalım fonksiyonları ile yapılan tahminlerinde, işsizlik ödeneği alıp almadığına bakılmaksızın kadınlarda iş bulma olasılığı erkeklere göre daha düşüktür. İşsizlik ödeneği alan erkeklerde iş bulma olasılığı ve kadınlarda ise işsizlik ödeneği almayanlarda iş bulma olasılığı daha fazladır. Medyan ve ortalama işsiz kalma süresi, işsizlik ödeneği alan erkeklerde (10,5 ay/16,6 ay) almayan erkeklere göre (25,8 ay/ 20,7 ay) daha düşüktür. Kadınlarda ise ortalama işsiz kalma süresi, işsizlik ödeneği alanlarda 24,4 ay, almayanlarda ise 23,2 ay ile tam tersi bir durum söz konusudur. Cox orantısız risk modeli tahmin sonuçlarına göre işsizlik ödeneği alanların iş bulma olasılığı yaş ve tecrübe ile artmaktadır. Özellikle tecrübe, kadınlarda iş bulma olasılığını daha çok artırmaktadır. Referans grubu olarak okur-yazar olmayanlar alındığında ödenek alan erkekler için eğitim düzeyinin iş bulma olasılığı üzerinde anlamlı etkisi görülmemektedir. Okur-yazar veya ilköğretim mezunu olmak ödenek alan kadınlarda referans grubuna göre iş bulma olasılığını azaltmaktadır; ancak, değişkenlerin anlamlılık düzeyi oldukça düşüktür. İşsizlik ödeneği alanların aksine işsizlik ödeneği almayanlarda iş bulma olasılığı eğitimle birlikte artmaktadır. Evli kadınların iş bulma olasılığı evli olmayanlara göre %33,5 daha az iken, evli erkeklerin iş bulma olasılığı evli olmayanlara göre %25,7 daha fazladır. Sigortalı olarak geçirilen gün sayısı veya ödenek miktarı arttıkça, kadın ve erkeklerde iş bulma olasılığı azalmaktadır. Yaş unsuru işsizlik ödeneği alanların aksine almayanlarda işsiz kalma süresini anlamlı bir şekilde etkilememektedir.

Karasoy vd. (2015) İŞKUR'un işsizlik sigortası verilerinden 2009 yılında işsizlik sigortasını hak eden 471.368 kişinin işsizlik süresini etkileyen faktörleri yaşam çözümlemesi yöntemleriyle analiz etmişlerdir. Çalışmanın Kaplan-Meier sonuçlarına bakıldığında, kadınlara göre erkeklerde işsizlik süresi daha uzundur. Dul ve evlilere göre bekârların işsizlik süresi daha kısadır. En uzun işsizlik süresi okur-yazar olmayanlara aittir. Eğitim düzeyi arttıkça işsizlik süresi kısalmaktadır. İŞKUR'un mesleki eğitim kurslarından yararlananların kurs almayanlara göre işsizlik süresi daha kısadır. Gençler ve yaşlılar en uzun işsizlik süresine sahip olan gruplardır. Çalışmanın Cox regresyon sonuçlarında ise erkeklerin iş bulma süresinin kadınlara göre 1,11 kat; evlilerin iş bulma süresinin bekârlara göre 1,02 kat; okuryazar olmayanlara göre ortaöğretim düzeyindekilerin 1,86 kat, önlisans+lisans düzeyindekilerin 4,67 kat, yüksek lisans+doktora düzeyindekilerin 7,46 kat; kurs alanların almayanlara göre 4,69 kat daha kısa olduğu görülmüştür.

Filiz (2017) İŞKUR'un işsizlik sigortası kayıtlarından yararlanarak, 2002 yılından 2012 yılına kadar işsizlik sigortası ödeneğinin cömertliğinin Türkiye'deki işgücü piyasası geçişleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen sonuçlar; 8 aylık ödenek süresi olanların, 6 aylık ödenek süresi olanlara kıyasla ödenek alma süresinin 3,8 gün daha uzun olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, ek bir haftalık işsizlik ödeneği süresi, ödenek alma süresini 0,07 hafta artırmaktadır. Cömert işsizlik ödeneği nedeniyle iş bulma olasılığı açısından erkekler ve kadınlar arasında fark bulunamamıştır. Uzun süreli ödenek hakkına sahip olan evliler için (hem erkek hem de kadın) evli olmayanlara göre iş bulma olasılığı daha düşüktür. Ayrıca; işsizlik ödeneğinin cömertliği, ilk 6 aylık dönemde iş bulma olasılığını %15 oranında azaltmaktadır.

ÇASGEM tarafından işsizlik sigortası ödeneği alanların iş arama eğilimlerini tespit etmeye yönelik 2.143 kişiye anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda cinsiyet ve iş arama süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Hem kadınların hem de erkeklerin iş arama süresi 1-6 ay arasındadır. Meslek ve iş arama süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamamıştır ve her meslek kolunda farklı süreler gözlemlenmiştir. Yaş ve iş arama süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Eğitim seviyesi arttıkça, iş arama eğilimleri artmaktadır. Evli kişiler bekâr kişilere göre beş kat daha fazla iş arama eğilimindedir.

Bakmakla yükümlü olunan kişi sayısının artması iş arama eğilimini arttırmaktadır (Atan vd., 2017).

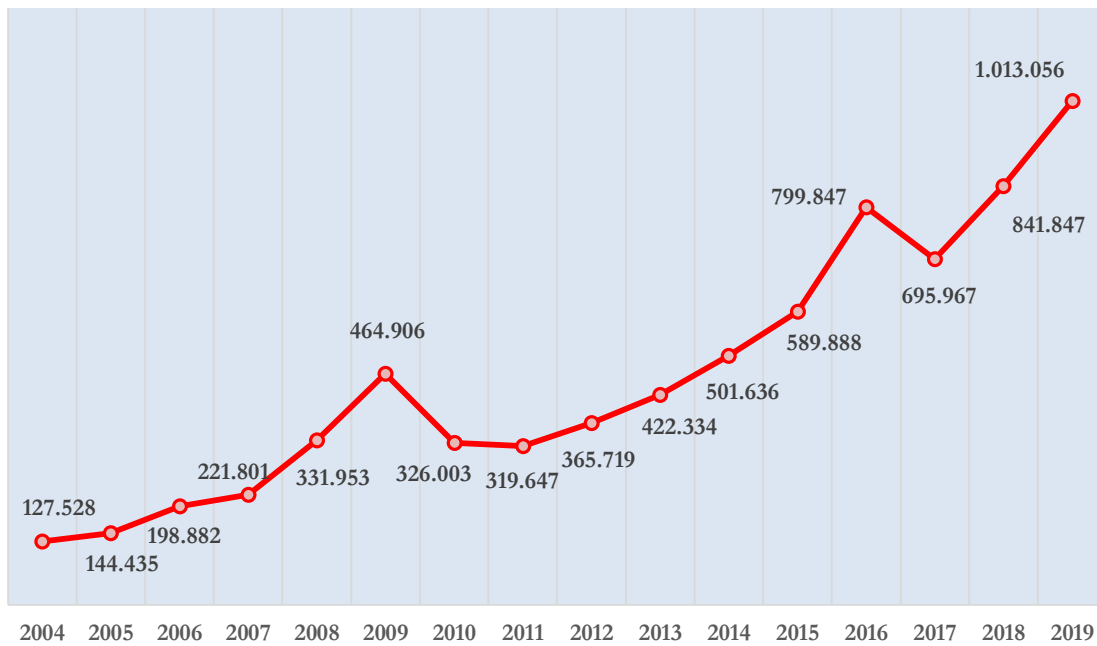
Orhan, Kumaş ve Karadeniz (2018) 2010, 2016 ve 2017 yıllarında Denizli’de işsizlik sigortasına başvuran işsizlerin ödenek süresi ve miktarı üzerine bakış açılarını yüz yüze görüşmeler yaparak belirlemeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda, ödenek süresinin 1 veya 2 yıl olması gerektiği; meslek lisesi mezunlarının ortaokul mezunlarına, orta yaş grubundakilerin gençlere ve erkeklerin kadınlara göre ödenek miktarı ve süresini yetersiz buldukları; bakmakla yükümlü olunan çocuk sayısının artmasına rağmen ödenek miktarı ve süresinin artması beklentileri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmalarda işsizlik oranları, kişilik özellikleri, evli olup olmama, bağımlı kişi sayısı, borçlu olma, işe erişim, cinsiyet, yaş, çalışırken elde edilen ücret düzeyi, işsizlik ödeneklerinin (süre, miktar, hak etme bakımında cömertlik durumu) ve sosyal yardımların varlığı, eğitim düzeyi, ekonomik konjonktür ve aranılan meslek gibi çok sayıda değişken işsizlikten istihdama geçiş süresini artırırken, bazıları da azaltmaktadır.

3. Türkiye’de İşsizlik Ödeneğine Hak Kazanma Durumu

1999 yılında 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu ile yürürlüğe giren işsizlik sigortasında ilk ödemeler Mart 2002 yılında başlamıştır. 2002 yılından 2018 yılına kadar geçen süreçte 10,4 milyon başvuru yapılmış, başvuruların 6,3 milyonu ödeneye hak kazanmıştır (İŞKUR, 2002-2018 İstatistik Yıllıkları).

Şekil 1: Yıllara Göre İşsizlik Ödeneğini Hak Edenler

Kaynak: İŞKUR, 2002-2019 İstatistik Yıllıkları.

İşsizlik ödeneğini hak edenlerin sayısı, kayıtdışı çalışmanın giderek azalması ve işsizlik sigortasının tanınırlığının artmasına bağlı olarak yükselen bir eğilim göstermektedir. Özellikle; 2009 yılında yaşanan küresel mali kriz, 2016 yılında darbe girişimi ve Türkiye’nin yakın çevresinde siyasi olumsuz gelişmeler, 2018 yılındaki kur artışları ve bu kur artışlarının 2019 yılında da devam etmesi işsizlik ödeneğine yapılan başvuruların artışına paralel olarak ödeneği hak edenlerin sayısında da artışa neden olmuştur.

2018 yılının ikinci yarısında faiz ve kurlardaki artışın etkisiyle finansmana erişimin zorlaşması ve Türk lirasında yaşanan değer kaybı, ekonomik faaliyetlerde daralmaya neden olarak (TOBB, 2019: 30), 2018 yılının ilk çeyreğinde %7,4 olan Türkiye ekonomisinin büyüme hızı, ikinci

çeyrekte (%5,6) ve üçüncü çeyrekte (%2,3) giderek yavaşlamış; son çeyrekte ise %2,8 oranında küçülmüştür (TÜİK GSYİH). Ekonomik olumsuzluklar sonucunda 2018 yılında işsizlik oranı bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak, %11'e; toplam işsiz sayısı da yaklaşık 3,5 milyona çıkmıştır (TÜİK HİA). İşsizlik sigortası için yapılan başvuru sayısı geçen yıla göre 2018 yılında %23 artarak 1.635.111'e, hak eden sayısı da %24 artarak 841.847'ye çıkmıştır. Hak edilen ödeneklerin %31,6'sını kadınlar; %50'sini ilköğretim ve %27,1'ini ortaöğretim düzeyindekiler; %52'sini İstanbul (%29,0), Ankara (%7,3), İzmir (%6,7), Bursa (%5,1), Antalya (%3,8); %85,5'ini 25-49 yaş arasındakiler; %56,1'ini hizmetler sektörü, %29,4'ünü sanayi sektörü; %27,6'sını imalat alt sektörü, %17,3'ünü toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı alt sektörü oluşturmaktadır (İŞKUR, 2002-2019 İstatistik Yıllıkları; İŞKUR, 2020 ve İŞKUR, Resmi İstatistik Programı).

4. Alan Araştırması

4.1. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Çalışmanın amacı, İŞKUR veri tabanından elde edilen verileri kullanarak, Türkiye'de işsizlik ödeneği kullanma süresini tespit etmek ve yaş, cinsiyet, sektör, eğitim değişkenlerinin ödenek kullanma süresi üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Bu kapsamda 2018 yılında işsizlik ödeneğini hak edenlerin ve ödeneği kesilenlerin ödenekten yararlanma süreleri, ödeneği kesilenlerin kesme gerekçeleriyle birlikte frekans dağılımları ve ortalamaları incelenmiştir.

İŞKUR istatistiklerinde işsizlik ödeneğini hak edenlerin yıl bilgisi, ödenek başvurusunun sisteme eklenme tarihine göre belirlenmektedir. Örneğin 25/12/2017 tarihinde işten çıkan/çıkarılan kişinin yaptığı başvuru sisteme 2018 yılında eklenirse, yapılan başvuru 2018 yılı istatistiklerine; 2017 yılında eklenirse, 2017 yılı istatistiklerine yansımaktadır. Ancak, her iki durumda da ödenek başlangıç tarihi 26/12/2017'dir (İŞKUR, 2020). Çalışmada kullanılan verilerde işten çıkış tarihinin 01/01/2018-31/12/2018 arasında olmasına ve Kurumun diğer pasif ödeneklerinden (İş Kaybı Tazminatı, Yarım Çalışma Ödeneği, Kısa Çalışma Ödeneği) işsizlik ödeneğine geçiş yapılmamış olmasına dikkat edilmiştir. Böylece verilerin aynı döneme ait olması ve işsizlik ödeneği kullanma sürelerinin sağlıklı bir şekilde tespit edilmesi sağlanmıştır.

4.2. Alan Araştırmasına İlişkin Bulgular

4.2.1. Demografik Bulgular

İŞKUR veri tabanından iş akdinin fesih tarihi 01/01/2018-31/12/2018 tarihleri arasında olan ve İŞKUR'un diğer pasif ödemelerinden işsizlik ödeneğine geçiş yapmayanlar içinden 634.813 kişi işsizlik ödeneğini hak etmiştir. Ödeneği hak edenlerden 231.210 kişi 180 gün, 273.027 kişi 240 gün ve 130.576 kişi de 300 günlük ödeneye hak kazanmıştır.

Tablo 2: Ödeneği Hak Edenlerin Genel Görünümü, 2018

Hak Edilen Gün				
Cinsiyet	180	240	300	Toplam
Kadın	88.930	87.772	39.561	216.263
Erkek	142.280	185.255	91.015	418.550
Yaş Grubu				
15-24	40.166	19.216	3.762	63.144
25-29	58.507	63.331	18.649	140.487
30-34	38.837	60.272	25.850	124.959
35-39	32.204	48.724	26.804	107.732
40-44	25.624	36.558	24.316	86.498
45-49	19.988	28.320	20.743	69.051
50-54	9.979	11.127	7.206	28.312
55-59	4.392	4.326	2.585	11.303
60-64	1.147	882	464	2.493
65+	366	271	197	834
Eğitim Düzeyi				
Okur Yazar Olmayan	2.934	3.062	2.272	8.268
Okur Yazar	3.686	3.627	2.611	9.924
İlköğretim	121.131	137.784	56.603	315.518
Ortaöğretim (Lise ve Dengi)	55.976	74.339	36.969	167.284
Önlisans	20.746	22.634	10.480	53.860
Lisans	25.254	29.332	20.005	74.591
Yüksek Lisans	1.441	2.199	1.592	5.232
Doktora	42	50	44	136
Genel Toplam	231.210	273.027	130.576	634.813

Hak Edilen Gün				
Ana Sektör	180	240	300	Toplam
Tarım	3.963	3.309	1.466	8.738
Sanayi	52.140	94.756	32.578	179.474
İnşaat	44.239	34.120	9.918	88.277
Hizmetler	130.667	140.675	86.523	357.865
Bilinmeyenler	201	167	91	459
Bölge				
TR10 (İstanbul)	55.847	79.570	48.495	183.912
TR51 (Ankara)	15.869	20.558	11.807	48.234
TR31 (İzmir)	15.160	18.904	8.214	42.278
TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)	13.328	19.526	6.029	38.883
TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)	12.243	16.899	5.702	34.844
TR62 (Adana, Mersin)	9.865	10.915	5.438	26.218
TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)	11.548	10.398	4.221	26.167
İl				
İstanbul	55.847	79.570	48.495	183.912
Ankara	15.869	20.558	11.807	48.234
İzmir	15.160	18.904	8.214	42.278
Bursa	9.977	15.181	4.787	29.945
Antalya	9.916	8.520	3.529	21.965
Kocaeli	6.301	9.092	3.025	18.418
Gaziantep	5.444	7.833	2.762	16.039
Adana	5.512	6.166	3.124	14.802
Tekirdağ	4.357	7.031	1.892	13.280

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

Veri tabanından elde edilen verilere göre; ödeneği hak edenlerin %34,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar arasında en çok hak edilen gün sayısı 180, erkeklerde ise 240 gündür. Bu durum işgücü piyasasında istihdam edilen erkeklerin kadınlara göre kayıtlı çalışmalarının görece daha fazla olması ile yakından ilişkilidir.

Eğitim düzeyleri bakımından ödeneği hak edenlerin %49,7'sini ilköğretim ve %26,3'ünü ortaöğretim düzeyindekiler oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe veya düştükçe hak kazanma gün sayısı bakımından bir ilişki görülmemektedir. Çünkü okur-yazar olmayanların 300 gün hak kazanma oranı (%27,5), ön lisans (%19,5) ve lisans (%26,8) düzeyindekilere göre daha yüksekken; yüksek lisans (%30,4) ve doktora (%32,3) düzeyindekilere göre daha düşüktür.

Ödeneğe hak kazananların büyük çoğunluğunu (%83,3) 25-49 yaş arasındakiler oluşturmaktadır. Yaş grupları içinde en büyük pay %19,7 ile 30-34 yaş grubundadır. Ortalama yaş, kadınlarda 34,9, erkeklerde 35,4 ve genel ortalama 35,2'dir. 15-24 yaş grubundan 25-29 yaş grubuna geçince hak kazanma gün oranları yükselmekte, yaş ilerledikçe azalmaya başlamaktadır. Ayrıca; hak edilen gün sayısı arttıkça ortalama yaşlar da yükselmektedir (180 gün için 33,6; 240 gün için 35,3; 300 gün için 35,2).

Hak edenlerin sayısı bakımından ilk 5 il verilerin %51,4'ünü (İstanbul (%29), Ankara (%7,6), İzmir (%6,7), Bursa (%4,7), Antalya (%3,5)); İBBS Düzey 2'ye göre ilk 5 bölge ise %54,8'ini (İstanbul, Ankara, İzmir, TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik), TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)) oluşturmaktadır.

Ana ve alt sektörler bakımından hak edenlerin %56,3'ünü hizmetler sektörü, %28,3'ünü sanayi sektörü; %26,6'sını imalat alt sektörü, %17,7'sini toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı alt sektörü oluşturmaktadır. Tarım ve inşaat sektöründe en çok hak edilen gün sayısı 180 gün, sanayi ve hizmetlerde ise 240 gündür.

İŞKUR'un 2018 yılı için yayımlanmış olduğu istatistikler ile veri tabanından çekilen veriler arasında fark olmasına karşın (çalışma için getirilen kriterler nedeniyle) veri setinden elde edilen demografik dağılım yayımlanmış istatistiklerle uyumludur.

4.2.2. Ödenekten Yararlanma Bulguları

İşsizlik sigortası ödeneğinden yararlanan işsizlerin ödenek aldıkları sürece çalışma istek (iş araması, mesleki eğitime katılması), irade (istihdam kurumlarına kayıt ve iletişim halinde olması) ve gücünde (ölüm, analık, askerlik, hapis gibi çalışmayı engelleyen ve imkânsız hale getiren engellerin olmaması) olmaları gerekmektedir. Bu üç koşuldan herhangi birinin sağlanmaması veya ödenek alan kişinin tekrar bağımlı veya bağımsız olarak çalışmaya başlaması hallerinde işsizlik ödenekleri pek çok ülkede geçici olarak veya tamamen kesilebilmektedir (Bkz. Görmezöz, 2018). Türkiye’de de 4447 sayılı Kanun’un 47’nci maddesinin c ve e bentlerinde sigortalı işsiz “çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olması”, “çalışmaya hazır olduğunu” ve 51’inci maddenin 1. fıkrasında sigortalı işsizlerin “yeni bir iş almaya hazır olduklarını kaydettirmeleri” hususları yer almaktadır.

Ayrıca; 4447 sayılı Kanun’un 52’nci maddesinde işsizlik ödeneğinin kesilme (1. fıkranın a,b,c,d bentleri) ve durdurulma (3. fıkra) halleri sayılmıştır. Buna göre;

- İşsizin mesleğine uygun, son çalışılan işin ücret ve çalışma koşullarına yakın ve ikamet edilen yerin belediye mücavir alanı sınırları içinde İŞKUR tarafından teklif edilen işin haklı bir nedene dayanmaksızın reddedilmesi,
- Gelir getirici bir işte çalışıldığının tespit edilmesi,
- Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan yaşlılık aylığı alındığının tespit edilmesi,
- İŞKUR tarafından önerilen meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitiminin haklı bir neden gösterilmeden reddedilmesi veya kabul edilmesine karşın eğitime devam edilmemesi,
- İŞKUR tarafından yapılan çağrılarının zamanında haklı bir nedene dayanmaksızın cevaplanmaması,
- İŞKUR tarafından istenilen bilgi ve belgelerin haklı bir nedene dayanmaksızın öngörülen süre içinde verilmemesi,
- Muvazzaf askerlik dışında herhangi bir nedenle silah altına alınması,
- Hastalık ve analık nedeniyle geçici iş göremezlik ödeneği alınması

hallerinde işsizlik ödenekleri kesilmekte veya durdurulmaktadır.

Tablo 3: Ödeneği Hak Edenlerin Yararlanma Durumu

Kesme/Durdurma Nedenleri	Aldı		Almadı	Toplam
	Bitti	Kesildi	Kesildi	
5921 sayılı Kanun Gereği*		69	433	502
Askerlik		8.254	2.002	10.256
Davete Gelmemesi		265	25	290
Eğitimi Reddetme		332		332
Emeklilik		2.727		2.727
Geçici İş Göremezlik		17	18	35
Gelir Getirici İşte Çalışma		70	61	131
İş Almaya Hazır Olmama		1.243	652	1.895
İşe Girdi		223.191	17.838	241.029
Kursa Devamsızlık		137	2	139
Ölüm		91	1	92
Önerilen İş Kabul Etmeme		404	5	409
Yurtdışı İşe Yerleşme		212	4	216
Ödenek Bitti	376.760			376.760
Toplam	376.760	237.012	21.041	634.813

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

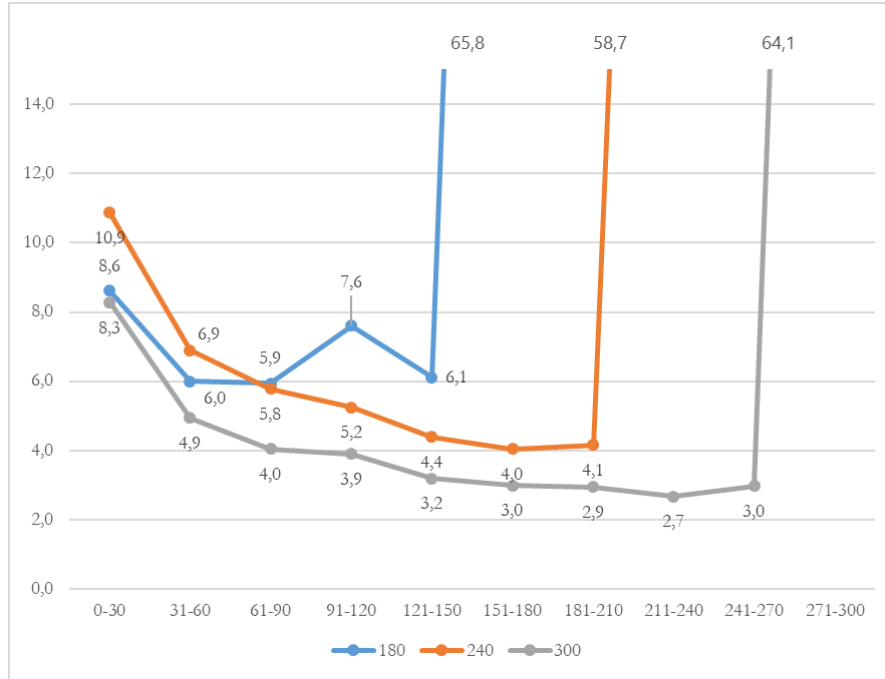
* İşyerine ait son altı aylık dönemde, prim ve hizmet belgelerinde bildirilen ortalama sigortalı sayısına ilave olarak işe giriş.

Veri tabanından elde edilen verilere göre (Bkz. Ek 1) işsizlik ödeneğini hak edenlerin yaklaşık %60’ı almış oldukları ödeneklerin tamamını, %37’si kesme ve durdurma gerekçeleri nedeniyle ödeneğin bir kısmını kullanmış; %3,3’ü de yine kesme ve durdurma gerekçeleri nedeniyle

ödenek almamışlardır. Ödeneği kesilen/durdurulanlar için de en büyük pay %43 ile tekrar çalışmaya başlayarak ödeneği kesilenler oluşturmaktadır. Durdurma gerekçeleri içinde en yüksek pay %1,6 ile askerliktir. Tabloda dikkat çeken bir husus ise davete gelmeme, kursu reddetme ve önerilen işi kabul etmeme gibi ödenekten yararlananlara yönelik yaptırımların düşük olmasıdır.

Şekil 2: Hak Edilen Gün ve Ödeme Yapılan Günlere Göre

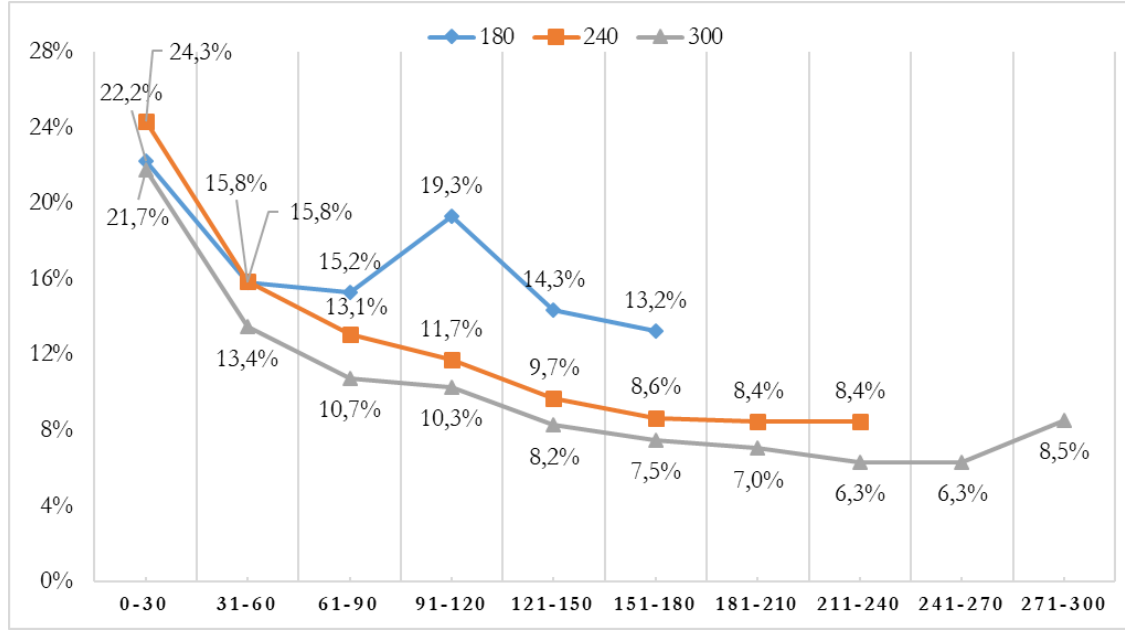
Yararlanma Oranları

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

4447 sayılı Kanun'un 50'nci maddesine göre son 120 gün gün hizmet akdine tabi olmak koşulu ile sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olanların son 3 yıl içindeki toplam prim gün sayısı 600 gün olanlar için ödeneğe hak kazanma süresi 180 gün, 900 gün olanlar için 240 gün ve 1080 gün olanlar içinse 300 gündür. Ödenen prim gün sayısı ve hak edilen süreler bakımından bir ayrıma gidildiğinde; 180 gün süreyle ödeneğe hak kazananlar için en fazla ödeme yapılan gün aralığı %65 ile ödeneğin biteceği son ay olan 151-180 gün aralığıdır. İkincisi ise %8,6 ile ilk 30 gündür. Benzer bir durum ödeneğin biteceği son ay ve ödeneğin ilk ayı için 240 ve 300 gün ödeneğe hak kazananlarda da görülmektedir (240 için ilk ay %10,9, son ay %58,7; 300 gün için ilk ay %8,3, son ay %64,1). Ödenekten yararlanma görünüm olarak yayvan bir J şeklindedir. Ödeneğin alındığı ilk aylarda ödenekten yüksek bir çıkış sonrasında yavaşlama ve ödenek bitimine doğru çoğunlukla da ödenek süresinin dolmasıyla birlikte çıkışların son derece yükseldiği görülmektedir. Toplam hak edenler içinde ödenek süresinin tamamını tüketenleri çıkarıp ve sadece çalışmaya başlayarak ödeneği kesilenler dikkate alındığında grafik farklı bir görünüm sergilemektedir.

Şekil 3: Ödeme Yapılan Günlere Göre Çalışma Nedeniyle Ödeneği Kesilenler

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

İşsizlik ödeneğine hak kazananlar içinde, işe giren ve gelir getirici bir işte çalışmaya başladığı için ödeneği kesilenlerin toplam sayısı 241.878'dir. Hak kazanma sürelerinin toplam içindeki payları 180 gün için %33,9, 240 gün için %47,2, 300 gün %18,9'dur. Ödeneğin alınmaya başladığı ilk ay içinde çalışmaya başlayarak ödeneği kesilenlerin oranı %20'nin üzerindedir. Ödenek alınan süre uzadıkça çıkış oranları düşmektedir. Ödeneğin biteceği son ayda ödenekten çıkış oranının yükseldiği hak kazanma süresi sadece 300 gündedir.

4.2.3. Ödeneği Kullanma Süresi Bulguları

İşsizlik ödeneği kullanımında ilk 30 gün içinde ödenekten çıkış sayısının yüksek olmasına rağmen ödenek bitimine yakın son derece yüksek bir çıkışın olması ödenekten yararlanılan ortalama gün sayısını artırmaktadır.

Tablo 4: Ödenek Kullanma Süreleri (Genel)

			Ortalama	SS*
Hak Kazanılan Süre	180	Ödeme Gün Sayısı	141,6	57,9
		Kullanma Oranı	78,7	32,2
	240	Ödeme Gün Sayısı	174,9	86,3
		Kullanma Oranı	72,9	36
	300	Ödeme Gün Sayısı	230,4	104,2
		Kullanma Oranı	76,8	34,7
Ödeme Gün Sayısı			174,2	87,7
Kullanma Oranı			75,8	34,5

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

* Standart Sapma

Elde edilen verilerden 2018 yılı için hak edilen gün sayılarının tamamı bakımından ödenekten yararlanma süresinin ortalaması 174,2 gündür (5,8 ay). Şahin ve Kızıllırmak'ın (2007) çalışmasında 165 gün, Filiz'in (2017) yapmış olduğu çalışma da ortalama ödenek alma süresi 5 ay olarak bulunmuştur. Aradaki farkın sebebi; 2018 yılına göre Filiz'in değerlendirmeye aldığı yıllarda (2002-2012) işsizlik oranlarının hem daha düşük hem de kayıtdışı istihdamın daha fazla olmasından kaynaklanabilir. Hak edilen sürelerde bir ayrıma gidildiğinde 180 gün için 141,6, 240 gün için 174,9 (Filiz'in çalışmasında 180 günden 240 günlük süreye geçişte ödenek artışı 3,8 gün) ve 300 gün için 230,4 gündür. 240 günlük hak kazanma süresi 180 günlük

hak kazanma süresine göre ödenek süresini 0,24 kat artırmakta; 300 gün ile 240 gün arasında fark 0,32 kat, 300 gün ile 180 gün arasındaki fark 0,63 kattır. Hak edilen gün sayısına göre ödenek kullanma oranı 180 gün ve 300 gün için daha yüksekken, 240 gün için daha düşüktür.

Tablo 5: Ödenek Kullanma Süreleri (Cinsiyet göre)

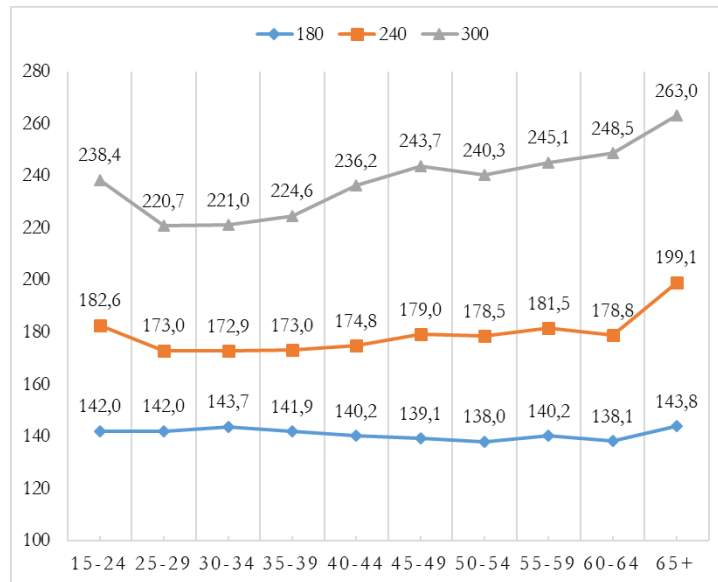
			Kadın	Erkek
Hak Kazanılan Süre	180	Ödeme Gün Sayısı	155,3	133,0
		Kullanma Oranı	86,3	73,9
	240	Ödeme Gün Sayısı	202,3	161,9
		Kullanma Oranı	84,3	67,5
	300	Ödeme Gün Sayısı	258,0	218,3
		Kullanma Oranı	86,0	72,8
Ödeme Gün Sayısı			193,2	164,4
Kullanma Oranı			85,4	70,8

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

Ödeneği hak eden sayısında erkeklerin oranı kadınlardan daha yüksek olmasına karşın ödenekten yararlanma süresi kadınlarda erkeklere göre belirgin olarak yüksektir. Buna bağlı olarak kadınlarda ödenek kullanma oranları da daha fazladır. Şahin ve Kızılırmak'ın (2007) çalışmasında da kadınlarda ödenek kullanma süresi erkeklere göre daha fazladır (Kadınlar için 178 gün, erkekler için 160 gün, toplam 165 gün); ancak ödeneği kullanma oranları açısından cinsiyetler arasındaki fark çok fazla yoktur (Kadınlar için %84,7 erkekler için %84,8).

Ödenek kullanma süresindeki farklılığın nedeni; kadınların erkeklere göre işgücü piyasasında aradıkları işi bulmalarının zor olmasından ve toplumsal cinsiyet bakış açısından kadınların ev hizmetleri ve çocuk/hasta/yaşlı bakımı faaliyetlerine yönelmesi/yönelttilmesinden dolayı çalışmak yerine ödenek almayı tercih etmelerinden kaynaklanabilir. Ayrıca kadınların uzun çalışma saatleri yanında elde edeceği ücretin düşük olması ya da a-tipik işlerde çalışma olasılığının yüksek olması (Orhan vd., 2018: 123) erkeklere göre ödenekten yararlanma sürelerini artırıyor olabilir.

Şekil 4: Ödenek Kullanma Süreleri (Yaş Göre)

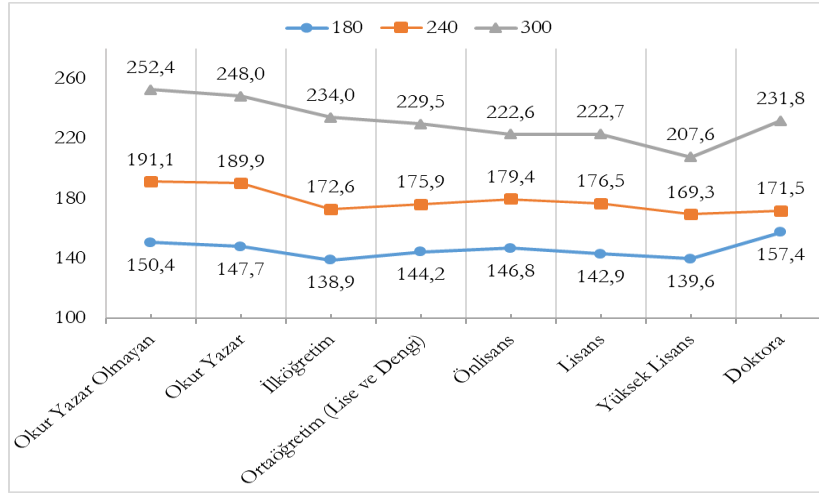

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

Hak kazanılan süreler bakımından yaş arttıkça ödenek kullanma süresinin en çok arttığı hak kazanma süresi 300 gündür. Benzer bir durum 240 gün için de geçerlidir. Her iki hak kazanma süresinde ilk yaş grubundan sonra kullanılan süreler düşerken, sonra yavaş yavaş artmaya başlamaktadır. 180 günlük hak kazanma süresinde ödenekten yararlanma süresi yaş arttıkça

önce azalmakta ve tüm sürelerde olduğu gibi 65 üstü yaş grubunda ise yükselişe geçmektedir. 15-24 yaş grubunda ödenekten yararlanma süresinin yüksek olması, aile desteği almaları ve ailevi sorumluluklarının olmaması ile açıklanabilir.

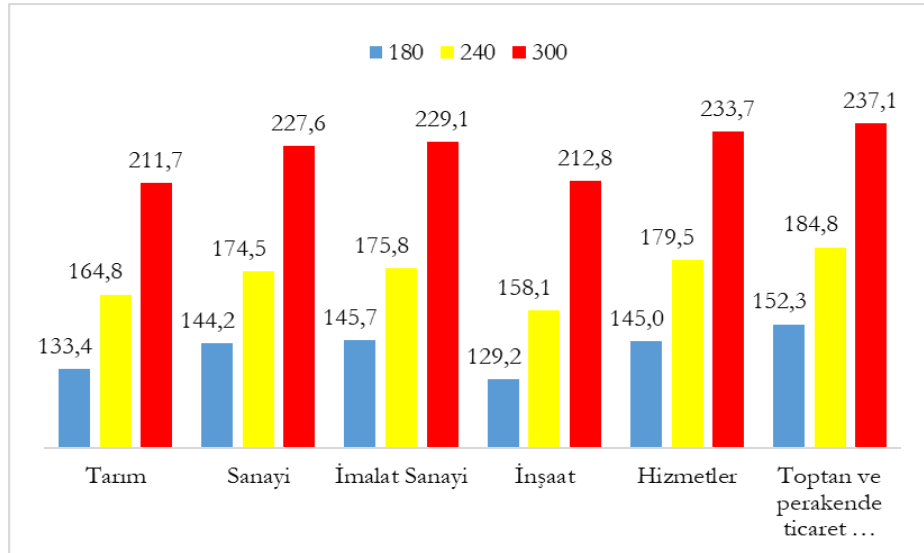
Şekil 5: Ödenek Kullanma Süreleri (Eğitim Düzeylerine Göre)

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

Eğitim düzeyleri içinde en düşük düzeyler olan okur-yazar ve okur-yazar olmayanlarda, ödenek kullanma günü tüm hak kazanma sürelerinde en yüksek düzeylerdir. Bu durum çalışırken almış oldukları ücret düzeyi ile ödenek miktarı arasındaki görece farkın yüksek olmaması ve hem ödenek alıp hem de kayıtdışı çalışıyor olmaları ile ilişki olabilir. Ayrıca beşeri sermaye teorisine göre de eğitim düzeyi ile çalışanların ücret düzeyleri arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Yüksek eğitim düzeyine sahip olanların işini kaybetmesi sonrası uğradığı görece gelir kaybı yüksektir ve bir an önce işe girmek isteyecektir. Doktora hariç⁵ eğitim düzeyi arttıkça ödenek kullanma süresinin azalmasının nedeni de bu durumdan kaynaklanabilir.

Şekil 6: Ödenek Kullanma Süreleri (Sektörlere Göre)

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı

Ana sektörler bakımından hak edilen sürelerin tamamında ödenek kullanma gün sayısının en yüksek olduğu sektör hizmetler sektörü, sonrasında sanayi sektörüdür. En az ödenek kullanılan sektör ise 300 gün hariç inşaatıdır. İnşaat ve tarım sektöründe ödenek süresinin daha kısa olmasının sebebi, ödenek alanların gelir kayıplarını telafi edebilmek için işsizlik ödenekleri

⁵ Doktora düzeyinde ödenek alanların toplam sayısı 132'dir. Bir değerlendirmek yapmak için düşük bir değerdir.

yerine kısa sürede işe girmeyi tercih etmeleri olabilir. Çünkü her iki sektörde de kayıtlı çalışma son derece seyrek görülmekte ve kayıtlı çalışanların profesyonel meslek mensupları ve nitelikli çalışanlar olmasından kaynaklı olarak görece ücret düzeyleri yüksek olmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

İşsizlik ödeneğine ilişkin yapılan çalışmalarda ödenek miktarı ve süresinin artmasının işsizlik süresini ve ödenek kullanma süresini artırdığı; nitelik sahibi olmanın nitelikli olmamaya göre ödenekten çıkma olasılığını artırdığı, işsizlik süresi arttıkça işsizlikten çıkma olasılığının azaldığı ve daha düşük olduğu; eğitim düzeyi düştükçe ve yaş arttıkça işsizlik ödeneğinden yararlanma süresinin uzadığı; kadınların ödenek kullanma süresinin erkeklere göre daha yüksek olduğu, ödenek bitimine yakın işsizlik ödeneğinden çıkışların arttığı tespit edilmiştir.

Çalışmada İŞKUR verileri üzerinden ödenek süresi, yaş, cinsiyet, eğitim ve sektörel değişkenler bakımından değerlendirme yapılmıştır. Diğer çalışmalarda olduğu gibi toplumsal cinsiyetçi bakış açısına bağlı olarak kadınların ödenekten yararlanma süresi, erkeklerden daha yüksektir. Kadınlar hak kazanma süreleri bakımından 180 gün için 22,3 gün, 240 ve 300 gün için yaklaşık 40 gün erkeklerden daha fazla ödenek kullanmaktadırlar.

Yaş arttıkça ödenek kullanma süresinde genel eğilim artma yönündedir. Ancak, 180 günlük hak kazanma süresinde yaş arttıkça kullanılan ödenek süresi çok az azalmaktadır. Aradaki bu ilişkinin en belirgin olduğu hak kazanma süresi 300 gündedir.

Eğitim düzeyi yükseldikçe, ödenek kullanma süresindeki genel eğilim gittikçe azalma yönündedir. Ancak; yaş grubunda olduğu gibi 180 günlük hak kazanma süresinde eğitim düzeyi yükseldikçe ödenek kullanma süresi çok azalmaktadır.

Ana sektörler bakımından hak edilen sürelerin tamamında ödenek kullanma gün sayısının en yüksek olduğu sektör, hizmetler sektörü (180 gün) ve sonrasında sanayi sektörüdür (175,4 gün). İnşaat (149,8 gün) ve tarım (158,4 gün) sektöründe ödenek kullanma süresinin daha kısa olmasının sebebi, bu sektörlerde kayıtlı çalışanların genellikle yüksek nitelikli çalışan olmalarına bağlı olarak yüksek ücret aldıkları için ödenek almak yerine bir an önce çalışmaya geri dönmelerinden kaynaklanabilir.

Yazında yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular ile İŞKUR veri setinden elde edilen bulguların benzeştiği noktalar görülmektedir. Ödenek kullanma süresini en çok etkileyen unsur ödenek süresindeki artıştır; sonrasında ise etki sırası bakımından cinsiyet, yaş, eğitim ve sektör gelmektedir.

Ödenek süresinin bitimine yakın ödenekten çıkışların son derece yüksek olması işsizlik ödeneğinin iş arama gayretini azalttığı söylenilebilir. Ancak; işgücü piyasasında açık işlerin büyük çoğunluğunda ücret düzeyleri ya asgari ücret düzeyinde ya da biraz üzerindedir (Bkz. Görmezöz ve Karaalp Orhan, 2020). Ayrıca çalışma koşullarının elverişli olmaması, uygun iş sayısının azlığı, işe gidiş-geliş maliyeti ve zahmeti gibi unsurlar, ödenek alanların çalışmak yerine ödenek süresince işsiz kalmayı tercih etmelerine neden olabilir. Bu hususların yanı sıra kadınların toplumsal açıdan ev işleri, çocuk/hasta/yaşlı bakımı, çocukların eğitiminden sorumlu oldukları düşüncesinin yaygın olması kadınlarda ödenek kullanım sürelerini artıran önemli etkenlerdir.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de iş arama faaliyetinin yavaşlatılması, vazgeçilmesi, gerekli gayretin gösterilmemesi ya da ödenek alırken kayıt dışı çalışılması gibi işsizlik ödeneğinin amacı dışında kullanıldığı görülebilmektedir. Bu tür amaç dışı kullanımların engellenebilmesi için İŞKUR tarafından ödenek alanların iş arama ve iş başvuru süreçlerinin aktif bir şekilde takip edilebildiği bir mekanizma geliştirilmeli, kurum personel sayısı artırılmalı, ödenek alarak kayıtdışı çalışanların tespiti için Kurum içi ve Kurum dışı denetimler artırılmalıdır. Ancak, işgücü piyasasındaki ücret düzeylerinin artmadığı, düzenli istihdam imkânları oluşturulmadığı ve de uygun çalışma koşulları sağlanmadığı sürece işsizlik

ödeneginden yararlanma sürelerinin önemli ölçüde azaltılması ve ödeneklerin haksız ve gereksiz şekilde kullanımların önüne geçilmesinin kolay olmayacağı düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: İki bağımsız hakem tarafından değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Mali Destek: Yazar bu çalışma için mali destek almamıştır.

Peer Review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author did not received financial support for this study.

Kaynakça

- Alper, Y. (2016). *Sosyal Güvenlik Teorisi (Ders Notları)*. Uludağ Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü. Bursa.
- Arıcı, K. (2013). Sosyal Güvenliğin Konusu Olan Tehlikeler (Sosyal Güvenlik Riskleri), *Sosyal Güvenlik*. (Ed) Alper, Y. ve Tekeli, S., Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2659. Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1625, 32-61.
- Arslan, H. ve Şentürk, İ. (2018). Türkiye’de İşsizlik Süresinin Bireysel Belirleyicileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 13 (1), 113-128.
- Aslan, H. ve Aslan, M. (2017). Uzun Süreli İşsizlik ve Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15 (4), 103-132.
- Atan, M.; Cam, E.; Çınar Altay, F.; Gürler, B.; Çelik, E. ve B. Yazar Aslan (2017). İşsizlik Sigortası Ödemelerinin Yararlanıcıların İş Arama Eğilimlerine Etkisi, Araştırma Raporu, Yayın No: 59. Ankara.
- Başterzi, S. (1996). *İşsizlik Sigortası*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 509. AÜHF Döner Sermaye Yayınları No: 24. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.
- Biçerli, M. K. (2011). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayınları. 6. Baskı.
- Boeri, T. ve van Ours, J. (2008). *The Economics of Imperfect Labor Markets*. Princeton University Press. Princeton and Oxford.
- Carling, K.; Holmlund, B. ve Vejssiu, A. (2000). *Do Benefit Cuts Boost Job Findings? Swedish Evidence from the 1990s*. Uppsala University Economics, Working Paper No. 1999: 20, CESifo Working Paper Series No. 365.
- Ceylan Ataman, B. (1998). *İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 53 (1), 59-72.
- Ceylan Ataman, B. (1999). *İşgücü Piyasasında Kurumsallaşma Avrupa Birliği Modeli ve Türkiye*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını. Yayın No: 583. Ankara.
- Chimerine, T.; Black, S. ve Coffey, L. (1999). Unemployment Insurance as an Economic Stabilizer: Evidence of Effectiveness Over Three Decades. *Unemployment Insurance Occasional Paper*, 99-8, U.S. Department of Labor, Washington.
- Collier, W. (2005). Unemployment Duration and Individual Heterogeneity: A Regional Study. *Applied Economics*. 37 (2), 133-153.
- Çağlar, A.; Kumaş, H. ve Ovalı, T. (2015). Türkiye’de İşsizlerin İş Arama Süresini Belirleyen Faktörler: 2007-2013 Dönemi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 5 (1), 68-103.
- Détang-Dessendre, C. ve Gagné, C. (2009). Unemployment Duration, City Size, and The Tightness of the Labor Market. *Regional Science and Urban Economics*. 39 (3), 266-276.
- Duruel, M. ve Kara, M. (2009). Küresel İşsizlik ve İstihdamda Yeni Perspektifler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. (57), 357-363.

- Farber, H. S. ve Valletta, R. G. (2015). Do Extended Unemployment Benefits Lengthen Unemployment Spells? Evidence from Recent Cycles in the U.S. Labor Market. *Journal of Human Resources*. 50 (4), 873-909.
- Filiz, E.F. (2017). The Effect of Unemployment Insurance Generosity on Unemployment Duration and Labor Market Transitions. *Labour*. 31 (4), 369-393.
- Foley, M. C. (1997). *Determinants of Unemployment Duration in Russia*, William Davidson Institute, Working Paper, No 81.
- Görmezöz, G. (2018). *Türkiye’de İşsizlerin İşsizlik Sigortası Ödeneğinden Yararlanamama Nedenlerinin İŞKUR Verileri Üzerinden Analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görmezöz, G. ve Karaalp Orhan, H.S. (2020). Türkiye’de Bölgesel Ücret Farklılıklarına İlişkin Bir Durum Değerlendirmesi: İŞKUR Özel Sektör Açık İş İlanları Analizi. *Çalışma ve Toplum*. 3 (66), 1633-1672.
- Gruber, J. (1997). Consumption Smoothing Effects of Unemployment Insurance. *American Economic Review*. (87), 192-205.
- Hamermesh, D. S. ve Slesnick, D. T. (1995). *Unemployment Insurance and Household Welfare: Microeconomic Evidence 1980-93*. NBER. Working Paper No. 5315.
- Hunt, J. (2004). Convergence and Determinants of Non-Employment Durations in Eastern and Western Germany. *Journal of Population Economics*. 17 (2), 249-266.
- ILO (2017). *World Social Protection Report 2017/19: Universal Social Protection to Achieve the Sustainable Development Goals*. Geneva.
- İŞKUR, 2002-2019 İstatistik Yıllıkları.
- İŞKUR (2020). *Aylık Bülten*, Ocak Ayı.
- İŞKUR, Resmi İstatistik Programı, 2018 Yılı İşsizlik Ödeneğini Hak Eden Sayısı, [https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/] (20.03.2020).
- İstekli, M. ve Şentürk, İ. (2016). Determinants of Reservation Wages in Turkey. *Journal of Business Economics and Finance*. 5 (2), 258-266.
- Kaiser, L.C. ve Siedler, T. (2000). *Exits from Unemployment Spells in Germany and the United Kingdom: A Cross-National Comparison (1990-1996)*. EPAG Working Paper No. 7.
- Kapar, R. (2005). *Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi*. Birleşik Metal İşçileri Sendikası Yayını. No: 17. İstanbul.
- Karasoy, D.; Tutkun, N.A. ve Bulut, V. (2015). Türkiye’deki İşsizlik Süresini Etkileyen Faktörler. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 11 (26), 57-76.
- Katz, L.F. ve Meyer, B.D. (1990). The Impact of the Potential Duration of Unemployment Benefits on the Duration of Unemployment. *Journal of Public Economics*. 41 (1), 45-72.
- Küçübayrak, M. (2012). *Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Kapsamı ve İşsizlik ve İstihdam Süresi Açısından Değerlendirilmesi*. (Planlama Uzmanlık Tezi). Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Kalkınma Bakanlığı. Yayın No: 2834.
- Lippman, S. ve McCall, J. (1976). The Economics of Job Search: A Survey. *Economic Inquiry*. 14 (2), 155-189.
- Lubyova, M. ve van Ours, J.C. (1999). Unemployment Durations of Job Losers in A Labour Market in Transition. *Economics of Transition*. 7 (3), 665-686.
- Long, K. (2009). Unemployment Durations: Evidence from The British Household Panel Survey. *Economic & Labour Market Review*. 3 (10), 48-54.
- Meyer, B. D. (1990). Unemployment Insurance and Unemployment Spells. *Econometrica*. 58 (4), 757-782.

- Moffitt, R. ve Nicholson, W. (1982). The Effect of Unemployment Insurance on Unemployment: The Case of Federal Supplemental Benefits. *The Review of Economics and Statistics*. 64 (1), 1-11.
- Moffitt, R. (1985). Unemployment Insurance and The Distribution of Unemployment Spells. *Journal of Econometrics*. 28 (1), 85-101.
- Moffitt, R. (2014). Unemployment Benefits and Unemployment. *IZA World of Labor*. Article Number: 13.
- Mortensen, D.T. (1970). Job Search, The Duration of Unemployment and The Phillips Curve. *American Economic Review*. 30 (5), 847-862.
- Nord, S. ve Ting, Y. (1994). Discrimination and The Unemployment Durations of White and Black Males. *Applied Economics*. 26 (10), 969-979.
- Orhan, K.; Kumaş, H. ve Karadeniz, O. (2018). İşsizlik Sigortası Algısı: Denizli İlinde Kıyaslamalı Bir Çalışma. *Denizli İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma* (Ed) Karadeniz, O. ve Durusoy Öztepe, N., Gazi Kitabevi. 113-136.
- Özşuca, Ş. T. (2000). İşsizlik Sigortasının İşgücü Piyasası Üzerine Muhtemel Etkileri. *Çalışma Ortamı*. (48), Ocak-Şubat, 8-10.
- Pınar, A. (2013). İradi Politikalar ve Otomatik İstikrar Sağlayıcılar, *Maliye Politikası*. (Ed) Ataç, B., Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2825. Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1783. 54-69.
- Røed, K. ve Zhang, T. (2003). Does Unemployment Compensation Affect Unemployment Duration? . *The Economic Journal*. 113 (484), 190-206.
- Şahin, H. ve Kızıllırmak, A. B. (2007). Determinants of Duration of Unemployment Insurance Benefits in Turkey. *Applied Economics Letters*. 14 (8), 611-615.
- Scarpetta, S. (1996). Assessing The Role of Labour Market Policies and Institutional Settings on Unemployment: A Cross-country Study. *OECD Economic Studies*, (26), 43-98.
- Sofracı, İ. E. (1999). *Paraşiskal Bir Yükümlülük Olarak İşsizlik Sigortası ve Uygulaması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) . Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Stam, P. ve Long, K. (2010). Explaining Exits from Unemployment in The UK, 2006-09. *Economic & Labour Market Review*. 4 (9), 37-49.
- Uysal, S.D. ve Pohlmeier, W. (2011). Unemployment Duration and Personality. *Journal of Economic Psychology*. 32 (6), 980-992.
- Tansel, A. ve Taşçı, H. M. (2004). *Determinants of Unemployment Duration for Men and Women in Turkey*. IZA. Discussion Paper. No.1258.
- Taşçı, H.M. ve Tansel, A. (2005). Youth Unemployment Duration in Turkey. *METU Studies in Development*. 32 (2), 517-545.
- TOBB (2019). *Ekonomik Rapor 2018*. Yayın No: 2019/329.
- Törüner, M. (1992). *İşsizlik Sigortası*, Ekonomi ve Toplum, Friedrich Ebert Vakfı, 2. Baskı, İstanbul.
- Tuncay, A. C. ve Ekmekçi, Ö. (2017). *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*. Yenilenmiş 19'uncu Bası. BETA Basım Yayım. Ekim. İstanbul.
- TÜİK GSYİH, *Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla*, [http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1105] (20.05.1976)
- TÜİK HİA, *İşgücü İstatistikleri*, [http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007] (20.05.1976).
- Türk, İ. (2001). *Maliye Politikası*. Güncelleştirilmiş 14. Bası. Turhan Kitabevi Yayınları. Ankara.
- Venn, D. (2012). Eligibility Criteria for Unemployment Benefits: Quantitative Indicators for OECD and EU Countries. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*. No. 131. OECD Publishing.
- Vodopivec, M. (2004). Income Support for the Unemployed Issues and Options. *The World Bank, Regional And Sectoral Studies*. Washington.

World Bank (2004). Unemployment Insurance Efficiency Effects and Lessons for Developing Countries. *Employment Policy Primer*. April. No. 5.

Ek 1. Sosyo-demografik Bakımdan Ödenek Kullanma Süresi ve Oranları

	Hak Kazanma Süresi						Toplam	
	Gün	180 Kullanma Oranı	Gün	240 Kullanma Oranı	Gün	300 Kullanma Oranı	Gün	Kullanma Oranı
Cinsiyet								
Kadın	155,3	86,3	202,3	84,3	258,0	86,0	193,2	85,4
Erkek	133,0	73,9	161,9	67,5	218,3	72,8	164,4	70,8
Yaş Grup								
15-24	142,0	78,9	182,6	76,1	238,4	79,5	160,1	78,1
25-29	142,0	78,9	173,0	72,1	220,7	73,6	166,4	75,1
30-34	143,7	79,9	172,9	72,0	221,0	73,7	173,8	74,8
35-39	141,9	78,8	173,0	72,1	224,6	74,9	176,5	74,8
40-44	140,2	77,9	174,8	72,8	236,2	78,7	181,8	76,0
45-49	139,1	77,3	179,0	74,6	243,7	81,2	186,9	77,4
50-54	138,0	76,7	178,5	74,4	240,3	80,1	180,0	76,6
55-59	140,2	77,9	181,5	75,6	245,1	81,7	180,0	77,9
60-64	138,1	76,7	178,8	74,5	248,5	82,8	173,0	77,1
65+	143,8	79,9	199,1	83,0	263,0	87,7	189,9	82,7
Eğitim Düzeyi								
Okur Yazar Olmayan	150,4	83,6	191,1	79,6	252,4	84,1	193,5	82,3
Okur Yazar	147,7	82,1	189,9	79,1	248,0	82,7	189,5	81,1
İlköğretim	138,9	77,1	172,6	71,9	234,0	78,0	170,7	75,0
Ortaöğretim (Lise ve Dengi)	144,2	80,1	175,9	73,3	229,5	76,5	177,1	76,3
Önlisans	146,8	81,5	179,4	74,7	222,6	74,2	175,2	77,3
Lisans	142,9	79,4	176,5	73,5	222,7	74,2	177,5	75,7
Yüksek Lisans	139,6	77,5	169,3	70,5	207,6	69,2	172,7	72,1
Doktora	157,4	87,4	171,5	71,5	231,8	77,3	186,7	78,3
Sektör								
Tarım	133,4	74,1	164,8	68,7	211,7	70,6	158,4	71,4
Sanayi	144,2	80,1	174,5	72,7	227,6	75,9	175,4	75,4
İmalat Sanayi	145,7	80,9	175,8	73,2	229,1	76,4	176,9	76,0
İnşaat	129,2	71,8	158,1	65,9	212,8	70,9	149,8	69,4
Hizmetler	145,0	80,6	179,5	74,8	233,7	77,9	180,0	77,6
Toptan ve perakende ticaret ...	133,4	74,1	184,8	77,0	237,1	79,0	158,4	71,4
Toplam	141,6	78,7	174,9	72,9	230,4	76,8	174,2	75,8
Standart Sapma	57,9	32,2	86,3	36,0	104,2	34,7	87,7	34,5

Kaynak: İŞKUR Veri Tabanı